

Anatomie konfliktu: Írán, Izrael a architektura blízkovýchodní krize 2026

Strategická analýza z perspektivy teorie her a moderních dějin

Prof. Scott Jenkins, PhD

Matematická teorie her | Moderní dějiny Blízkého východu

19. března 2026

„Racionální kalkulace mohou vést k výsledkům, které jsou katastrofální pro všechny zúčastněné. To je klasický problém suboptimální rovnováhy — každý hráč jedná racionálně z hlediska vlastních pobídek, ale celkový výsledek je horší pro všechny.“

Úvod: Proč tato analýza

Dvacátý den ozbrojeného konfliktu mezi koalicí USA–Izrael na jedné straně a Íránem na straně druhé je vhodným momentem k analytickému zamyšlení. Konflikt se rozšířil daleko za původní rámec a vtahuje další aktéry, zejména státy Zálivu. Ekonomické škody se měří ve stovkách miliard dolarů. Diplomatické kanály, které by mohly vést k ukončení konfliktu, jsou systematicky ničeny.

Tato analýza se nesnaží určit, kdo má pravdu a kdo ne. Snaží se odpovědět na tři otázky: Jak jsme se sem dostali? Kde jsme nyní? A kam můžeme směřovat? K tomu používá rámec matematické teorie her a hlubokou znalost regionální dynamiky.

Část I: Strategické cíle klíčových aktérů

1. Írán: teokracie s racionální kalkulací

Íránský režim vzniklý revolucí v roce 1979 sleduje od počátku hierarchicky uspořádané strategické cíle. Na prvním místě stojí **přežití režimu**. Systém veláját-e faghíh — vlády nejvyššího duchovního vůdce — je unikátní politickou konstrukcí bez obdoby kdekoli na světě. Jeho legitimita je odvozena z velmi specifické interpretace šíitské teologie, kterou většina tradičních duchovních původně odmítala.

Druhým cílem je **regionální hegemonie**. Írán se chápe jako přirozená dominantní mocnost Perského zálivu. To není jen produkt revoluce — je to hlubší, perský civilizační nárok, který revoluce převlékla do islámského hávu. Prakticky to znamená vytlačení amerického vlivu z regionu a neutralizaci arabských sousedů.

Třetím cílem je **export revoluce a vedení šíitského světa** prostřednictvím sítě loajálních proxy sil: Hizballáh v Libanonu, šíitské milice v Iráku, Húsióvé v Jemenu. Tato síť, kterou Íránci nazývají „osa odporu“, je nástrojem projekce moci bez přímého konvenčního střetu.

Čtvrtým cílem je **jaderná kapacita** — nikoli nutně jaderná zbraň, ale latentní jaderný status. Z hlediska teorie her je optimální strategií udržovat se co nejbližší prahu, aniž by ho Írán formálně překročil. Samotné překročení by vyvolalo reakci ohrožující cíl číslo jedna.

Klíčová poznámka: Íránský režim se občas chová bombasticky v rétorice, ale jeho strategické chování je po většinu času kalkulované. Ti, kdo íránské vedení popisují jako iracionální fanatiky, buď nerozumějí datům, nebo si přejí, aby to tak bylo.

Otázka íránské rétoriky o zničení Izraele

Otázka zarputilosti, s níž Írán po desítky let volal po zničení židovského státu, vyžaduje analytickou preciznost. V analýze státního chování rozlišujeme mezi **rétorickým a operačním kódem**. Íránská rétorika je eliminačního charakteru a nijak ji neomlouvám. Ale operativně se Írán choval s pozoruhodnou zdrženlivostí. Měl kapacitu způsobit Izraeli enormní škody — neudělal to v maximálním rozsahu, až do momentu, kdy byl sám napaden.

Rétorika plnila několik funkcí současně. Vnitřně legitimizovala režim. Regionálně projektovala vedení — Írán jako jediný, kdo se zastává Palestinců. Geopoliticky fungovala jako signál odhodlání. Chomejní geniálně identifikoval téma, které překračuje šíitsko-sunnitské rozdělení.

Existuje však práh, za kterým se rétorika stává sebenaplňující. Írán tento práh překročil. Když po čtyřicet pět let říkáte, že chcete zničit určitý stát, ten stát vám to nakonec uvěří. Říkat Izraelcům „ale Írán to tak vážně nemyslí“ je analyticky nezodpovědné a historicky necitlivé.

2. Izrael: existenciální bezpečnost jako axiom

Izraelská strategická pozice je definována předpokladem, že prohrát jednu válku znamená konec existence. To je zásadní asymetrie — Írán může prohrát válku a přežít; Izrael si to dovolit nemůže.

Z tohoto axiomu vyplývají následující strategické cíle: **kvalitativní vojenská převaha** (doktrína QME) — technologický náskok nad jakoukoli kombinací regionálních protivníků; **Beginova doktrína** — zabránit jaderným kapacitám nepřátelských aktérů; **normalizace s arabským světem** (Abrahámské dohody jako geopolitická strategie); a **udržení americké strategické záruky**.

Jaderná zbraň v rukách nepřítele je pro Izrael existenciální hrozbou — ne proto, že by ji Írán nutně použil, ale proto, že jaderný deštník by změnil celou strategickou rovnováhu. Írán by mohl pod jaderným krytem agresivněji používat své zástupné síly.

3. Spojené státy: tři pilíře a chronické napětí

Americký strategický zájem stojí na třech remarkabilně stabilních pilířích: **volný tok energetických surovin** z Perského zálivu (nikoli pro sebe, ale pro globální ekonomiku); **zabránění vzniku regionálního hegemonu** (klasická offshore balancing strategie); a **nonproliferační** (multipolární jaderný Blízký východ by exponenciálně zvyšoval pravděpodobnost katastrofy).

Klíčový problém americké pozice je chronické napětí mezi krátkodobou nechuť k vojenské eskalaci a dlouhodobými strukturálními zájmy. Výsledkem je cyklus sankcí, vyjednávání, odkladů a občasné eskalace — což z hlediska teorie her není strategie, ale odkládání volby.

4. Saúdská Arábie: maximalizace možností volby

Saúdská pozice je definována **přežitím dynastie**, **existenciální rivalitou s Íránem** (současně geopolitickou, sektářskou i ideologickou) a potřebou **ekonomické transformace** (Vision 2030). To vytváří vnitřní konflikt — potřeba tvrdé linie vůči Íránu vs. potřeba stability pro investice. Saúdská Arábie až donedávna maximalizovala možnost výběru variant: nechť si vybírá mezi Amerikou a Čínou, mezi konfrontací a usmiřováním.

Aktualizace k 19. březnu 2026: Po íránských úderech na energetickou infrastrukturu Rijád prohlásil, že „ta trocha důvěry, která v Íránu zbývala, byla zcela zničena.“ Saúdský ministr zahraničí varoval, že jsou na stole „nepolitické“ — tedy vojenské — možnosti. Strategie maximalizace možností volby se blíží svému limitu.

5. Evropská unie: konzument bezpečnosti

EU na Blízkém východě není strategický aktér v plném smyslu slova. Je to aktér ekonomický a diplomatický, nikoli však bezpečnostní. Primárním evropským zájmem je stabilita — kvůli energetické závislosti, migraci a terorismu. Problém EU je strukturální: absence jednotné zahraniční politiky a vojenská neschopnost projektovat sílu do regionu.

Kde EU skutečný vliv má, jsou sankce a ekonomické nástroje. Ale i zde funguje spíše jako nástroj americké politiky než jako autonomní aktér.

6. Rusko: oportunistický hráč s oslabenými kapacitami

Ruská blízkovýchodní strategie je téměř čistou ukázkou oportunismu s omezenými zdroji. Cílem je udržení statusu globální mocnosti, oslabování americké pozice a energetická geopolitika. Po invazi na Ukrajinu však Rusko svou blízkovýchodní pozici fundamentálně oslabilo: vojenské zdroje jsou vázány, ekonomika pod sankcemi, a Rusko se stalo závislým na Íránu.

Aktualizace: Rusko finančně profituje z konfliktu — íránské údery paralyzují dopravu ropy přes Hormuz a globální ceny energií stoupají. Americké ministerstvo financí vydalo 30denní výjimku ze sankcí na ruské energetické exporty za účelem „stabilizace trhů.“

Část II: Geneze konfliktu

Jaderný práh a hra na okraji propasti

Po Trumpově jednostranném odstoupení z dohody JCPOA v roce 2018 Írán postupně obnovoval a rozšiřoval svůj obohacovací program. V květnu 2025 měl přes 408 kilogramů uranu obohaceného na 60 % — množství dostatečné pro přibližně devět jaderných zbraní při dalším obohacení. Breakout time — čas potřebný k produkci dostatku zbraňového materiálu — byl v podstatě nulový.

Toto představuje téměř dokonalou ukázkou toho, co Thomas Schelling, klasik teorie her, nazýval „brinkmanship“. Optimální strategií Íránu bylo udržovat se těsně pod prahem. Problém nastal, když se hranice stala tak tenkou, že protivník ji již nedokázal rozlišit. Navíc IAEA ztratila schopnost přesně verifikovat íránské zásoby. Vzniklo informační vakuum, v němž se nejhorší scénáře staly plánovacím základem.

Dvanáctidenní válka: červen 2025

Dne 12. června 2025 IAEA poprvé za dvacet let shledala Írán v nesouladu s jadernými závazky. O den později Izrael zahájil Operaci Rising Lion. USA se přidaly údery na Fordow, Natanz a Isfahán. 23. června nastalo příměří. Ale jaderný materiál — přes 400 kg uranu obohaceného na 60 % — mohl zůstat nedotčen, přemístěn na neznámá místa.

Okno příležitosti: podzim 2025 až únor 2026

Tři faktory vytvořily „okno příležitosti“ pro americko-izraelskou akci: masivní protirežimní protesty v Íránu na přelomu let (režim zabil tisíce demonstrantů); oslabení íránské zástupné sítě (Hizballáh zdecimován, Hamas oslaben); a přetrvávající jaderný materiál na neznámých místech.

Paradoxně 27. února 2026 — tedy den před útokem — ománský ministr zahraničí oznámil diplomatický průlom. Írán souhlasil s plnou verifikací IAEA a se snížením obohacování. Mluví se o tom, že mír byl „na dosah“. Údery přišly v momentě, kdy byla diplomacie pravděpodobně nejbližší úspěchu.

28. únor 2026: Operace Epic Fury

USA a Izrael uskutečnily téměř 900 úderů za 12 hodin. Zabit byl nejvyšší vůdce Chamenej i řada dalších představitelů. Na rozdíl od Dvanáctidenní války šlo o explicitní strategii dekapitace režimu a otevřeně deklarovaný cíl změny režimu.

Část III: Současná situace (den 20)

Horizontální eskalace: válka přestala být bilaterální

Nejnebezpečnějším vývojem posledních dnů je rozšíření konfliktu na energetickou infrastrukturu celého Perského zálivu. Izrael zaútočil na íránské ropné pole South Pars — největší plynové pole na světě, sdílené s Katar. Írán v odvetě raketami zasáhl katarský LNG terminál Ras Laffan, největší na světě. Katar vyhostil íránské vojenské atašé.

Trump prohlásil, že o izraelském útoku na South Pars nevěděl předem — první veřejně viditelná trhlina v americko-izraelské koordinaci. Zároveň pohrozil, že pokud Írán znovu zaútočí na Katar, USA „masivně vyhodí do vzduchu celé plynové pole South Pars“.

Ceny ropy překročily 110 dolarů za barel. Hormuzský průliv zůstává de facto uzavřen. V Íránu bylo zabito přes 1 400 lidí, v Izraeli 17, 13 amerických vojáků, desítky v Zálivových státech a přes 900 v Libanonu. Přes milion lidí v Libanonu bylo vysídleno.

Systematická dekapitace a její důsledky

Izrael systematicky eliminuje íránské vedení. Zabit byl Chamenejí, bezpečnostní šéf Laridžání, velitel Basídž Solejmání, ministr zpravodajských služeb Chatíb. Izraelský ministr obrany autorizoval zabíjení „jakéhokoli vysokého íránského představitele“ bez dodatečného schválení.

Toto vytváří zásadní strategický problém: **s kým uzavřete mír?** Laridžání byl široce považován za pragmatika schopného otevřít diplomatické kanály. Analytici upozorňují, že jeho zabití mohlo mít za cíl uzavřít diplomatické cesty k ukončení války. Nový nejvyšší vůdce Modžtabá Chamenejí nemá otcovu autoritu. Ředitelka amerických zpravodajských služeb přiznala, že režim se jeví „nedotčený, byť značně oslabený.“

Vnitřní napětí v koalici

První trhliny se objevují. Vysoký americký protiteroristický představitel Joe Kent rezignoval s tvrzením, že neexistovaly zpravodajské informace o hrozícím íránském útoku a že Izrael vtáhl USA do konfliktu. Trump kritizuje spojence z NATO za nedostatečnou pomoc a zpochybňuje členství v Alianci. Íránský ministr zahraničí odmítá vyjednávání a říká, že „neexistuje dobrá zkušenost s rozhovory s Američany“.

Část IV: Scénáře dalšího vývoje

Scénář 1: Vyčerpávací deeskalace (40–45 %)

Stále nejpravděpodobnější scénář, jehož pravděpodobnost však klesá. Írán postupně vyčerpává raketové zásoby — k 5. březnu vypálil přes 500 balistických raket a 2 000 dronů, míra úderů klesala již v prvním týdnu. USA čelí nákladům přes 12 miliard dolarů za necelé tři týdny. Trumpova administrativa deklarovala čtyřtýdenní rámeček.

V tomto scénáři se intenzita postupně sníží, nastane neformální příměří, obě strany prohlásí vítězství. Komplikace: útok na South Pars a eskalace vůči Zálivovým státům přidávají nové aktéry s vlastní eskalační dynamikou.

Scénář 2: Regionální válka se zapojením Zálivových států (30–35 %)

Pravděpodobnost tohoto scénáře výrazně vzrostla po útocích na energetickou infrastrukturu. Pokud Írán pokračuje v útocích, Saúdská Arábie a SAE mohou překročit práh a zapojit se vojensky. Konflikt se transformuje na regionální koaliční válku — více front, více aktérů, mnohem obtížnější ukončení. Hormuz zůstává uzavřen měsíce. Ceny ropy 130–150 dolarů. Globální recese.

Scénář 3: Vnitřní kolaps íránského režimu (15–20 %)

Scénář, na který sází izraelská strategie. Režim je oslabený — mrtví klíčoví představitelé, poškozená vojenská infrastruktura, zničená ekonomika. Ale vnější útok má téměř vždy sjednocující efekt. IRGC má nezávislé velitelské struktury a represivní kapacity. Pokud ke změně dojde, bude pomalá a chaotická. Fragmentovaný stát s jadernými materiály neznámého umístění je noční můra z hlediska nebezpečí šíření jaderných zbraní.

Část V: Co je třeba udělat

Bezprostřední priorita: zastavení eskalace

Zaprvé: otevřít zákulisní komunikační kanál. Ne veřejné vyjednávání — to je politicky nemožné pro obě strany. Ale prostřednictvím třetí strany to je možné. Omán tak fungoval do 27. února. Čína má motivaci, je největším odběratelem ropy ze Zálivu. Ovšem po útocích na katarské zařízení a vyhoštění íránských diplomatů je katarské zprostředkování pravděpodobně mrtvé.

Zadruhé: deeskalace na Hormuzu. Evropa by měla být prostředníkem nabízejícím konkrétní pobídku za otevření průlivu: například uvolnění zmrazených íránských aktiv výměnou za bezpečný průjezd tankerů.

Zatřetí: USA a Izrael musí přestat s eliminací íránských vyjednavců. Když systematicky zabíjíte lidi, se kterými by protistrana mohla vyjednávat, de facto eliminujete vlastní únikovou strategii.

Střednědobý rámec: architektura příměří

Dohoda musí respektovat fundamentální zájmy všech stran. Pro USA a Izrael: Írán nesmí mít breakout kapacitu kratší než jeden rok — formulace, která je technicky verifikovatelná a politicky prodejná. Pro Írán: bezpečnostní záruky, že útok se nebude opakovat — ale americké záruky mají po rocích 2018 a 2026 nulovou kredibilitu.

Řešením by mohl být multilaterální garanční mechanismus — rezoluce Rady bezpečnosti OSN s článkem VII, definující podmínky a důsledky porušení z obou stran.

Dlouhodobý rámec: úloha Evropy

Evropa musí učinit tři věci. **Zaprvé**, převzít aktivní diplomatickou roli — ne jako junior partner USA, ale jako nezávislý prostředník. Evropa má diplomatické vztahy, které USA nemají, a nemá na rukách krev z této operace. **Zadruhé**, nabídnout ekonomický rámec pro post-konfliktní stabilizaci — postupné uvolňování sankcí výměnou za verifikovatelné jaderné záruky. **Zatřetí**, investovat do vlastních bezpečnostních kapacit, aby při příštím konfliktu měla u stolu skutečný hlas.

Závěr: Válka žije vlastním životem

Nejpravděpodobnějším výsledkem zůstává nějaká forma deeskalace z vyčerpání, ale bude pomalejší a bolestnější, než kdokoli předpokládal. Hormuzský průliv nebude plně funkční týdny, možná měsíce. Ekonomické škody pro celý svět půjdou do stovek miliard dolarů. Politická architektura Blízkého východu je v troskách.

Největší riziko v tuto chvíli není záměrná eskalace. Je to **nechtěná eskalace** — incident, chyba, nekontrolovaná reakce některého aktéra. Čím déle konflikt trvá, tím vyšší je pravděpodobnost takového incidentu.

Zabití Chamenejího a systematická dekapitace vedení vytvořily situaci, kde normálně v teorii her potřebujete identifikovatelného partnera pro vyjednávání — racionálního aktéra s autoritou přijímat závazky. Takový aktér na íránské straně možná neexistuje.

Pokud se po deeskalaci nepostaví nový bezpečnostní rámec, budeme za rok nebo za nějaký čas opět na začátku. Třetí kolo. Se všemi jeho náklady. Racionální kalkulace obou stran vedly k výsledkům, které jsou katastrofální pro všechny strany. To je klasický problém věžňova dilematu v geopolitickém měřítku — a je to analyticky znepokojivější než jednoduchý narativ o tom, že jedna strana přehnala provokaci.

* * *

Prof. Scott Jenkins, PhD — Jenkins Policy Institute. Autor neručí za vývoj událostí, pouze za důslednost své analýzy. Fakta a přísná racionalita jsou nade vše.